

(наук. кер. викл. Молчановська В. М.)

*студент III курсу Полтавського коледжу вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Загальновідоме правило -відсутність покарання є причиною рецидиву діє й у системі фінансового права. Тобто одним з необхідних факторів ефективного функціонування фінансової системи є забезпечення юридичної фінансової відповідальності.

Однією з причин сучасного фінансового занепаду, на нашу думку, є відсутність дієвої системи фінансової відповідальності передусім у бюджетній та банківській сфері. Такий стан речей пояснюється недосконалістю норм фінансового права та безвідповідальною поведінкою суб'єктів фінансових відносин. Завданням дослідження є аналіз структури фінансової відповідальності щодо визначення елементів, активне застосування яких має покращити її ефективність.

Юридична й фінансова відповідальність співвідносяться між собою як категорії роду і виду. Ознаки, властиві родовому поняттю юридичної відповідальності, обов'язково проявляються у видових поняттях. Сама юридична відповідальність виступає як видове поняття відносно соціальної відповідальності. Отже, при характеристиці юридичної відповідальності необхідно враховувати ознаки, що визначають соціальну відповідальність, які в понятті юридичної відповідальності знаходять свій специфічний прояв [1, с. 51-58]. Разом з тим юридична відповідальність відрізняється і власними ознаками.

Позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності – явище практично недосліджене. Виняток становить монографія, присвячена проблемам позитивної й негативної податкової відповідальності А.А. Гогіна [4]. Подібне ставлення до позитивної фінансової відповідальності не можна визнати прогресивною тенденцією розвитку науки фінансового права, тому що практично в усіх галузевих юридичних науках позитивний аспект галузевого виду юридичної відповідальності активно досліджується на монографічному рівні.

Позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності платників податків закріплений у ст. 67 Конституції України: «Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом». Проаналізувавши ці та інші норми фінансового права, можна дійти такого висновку: позитивний аспект фінансової відповідальності проявляється як правовий обов'язок суб'єкта діяти у суворій відповідності до вимог

фінансового законодавства. Слід зазначити, що ця позиція відбиває загальнонотеретичну концепцію позитивної юридичної відповідальності як різновиду правового обов'язку, але з урахуванням специфіки фінансового законодавства.

Фінансова відповідальність є елементом фінансово-правового статусу фізичних і юридичних осіб, на яких поширює свій вплив фінансове законодавство. Фінансові зобов'язання представляють собою реалізацію конституційно встановленої міри належної правової поведінки, що передбачає сплату законно встановлених податків і зборів. Звісно, як визначає М.І. Матузов, право – не тільки міра свободи, але й міра відповідальності особистості [9, с. 20].

Для сфери фінансової відповідальності необхідно сформулювати поняття фінансово-правового обов'язку, яке б включало обов'язки суб'єктів бюджетних, валютних, податкових, банківських правовідносин. Наприклад, на учасників бюджетних правовідносин покладають обов'язки з цільового використання бюджетних коштів, їх своєчасного перерахування і т.п. Специфічними є обов'язки, покладені на кредитні організації на підставі Законів України «Про національний банк України» [10], «Про банки і банківську діяльність» [11]. Відповідно до цих нормативно-правових актів кредитні організації зобов'язані забезпечувати власну стабільність, вживати заходів щодо фінансового оздоровлення, дотримуватись обов'язкових нормативів, встановлених Національним банком України. Таким чином, поняття фінансового обов'язку є узагальнюючим і включає в себе різноманітні обов'язки, закріплені в нормативно-правових актах фінансового законодавства. Об'єднати всі ці обов'язки в одну групу (групу фінансових обов'язків) дозволяє їхня реалізація в рамках фінансових правовідносин. Податкові, бюджетні, банківські публічні, валютні правовідносини є різновидом фінансових правовідносин.

У нормах, які передбачають фінансову відповідальність, формулюються обов'язки суб'єктів фінансових правовідносин; визначається правова модель поведінки та її юридичні наслідки. Характер відповідальності залежить від дій суб'єкта фінансових правовідносин.

Поняття позитивного аспекту реалізації фінансової відповідальності необхідно визначати через категорію «фінансовий обов'язок». Якщо обов'язок по дотриманню приписів фінансової норми відсутній, відповідно, відсутня і фінансова відповідальність. Фінансово-правова норма виступає формальною підставою фінансової відповідальності. Нормативність і юридичний характер позитивної фінансової відповідальності впливають безпосередньо з її закріпленості у фінансовій нормі у вигляді певної моделі поведінки й діяльності організацій. Фінансова відповідальність формалізується фінансовими нормами, її встановлення має місце до факту правомірної або протиправної поведінки. «Фінансова відповідальність має закріплювати у своїх нормах найбільш прогресивні моделі поведінки й за-

бороняти (попереджати) соціально шкідливі й небезпечні правопорушення» [12, с. 52-58]. Так, оподаткування розраховане на розумність і сумлінність платників податків, без яких позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності неможливий. Причому розумність і сумлінність повинні реалізовуватися у правомірній та відповідальній поведінці.

Державний примус, закріплений у санкції фінансової норми, виступає обов'язковою ознакою позитивного аспекту реалізації фінансової відповідальності. На відміну від негативного аспекту реалізації фінансової відповідальності державний примус тут реалізується на психологічному рівні як погроза настання негативних наслідків у випадку порушення вимоги диспозиції. Тому позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності покликаний відбити зв'язок диспозиції, санкції й правомірної поведінки.

Але одним фінансовим обов'язком не можна вичерпати весь позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності. У реальних правовідносинах він об'єктивується й виражається у правомірній поведінці суб'єктів фінансової відповідальності, що забезпечується фінансово-правовим примусом, переконанням і заохоченням. Якщо позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності не забезпечений примусовими заходами, переконанням або заохоченням, то він стає «беззахисним». Міри фінансової відповідальності, що є по своїй суті правовими обмеженнями і сформульовані у санкціях фінансових норм, покликані забезпечити правомірну поведінку суб'єкта у фінансових правовідносинах.

Забезпечення позитивного аспекту реалізації фінансової відповідальності можливе за допомогою заохочувальних фінансових санкцій, питання про які є актуальними, але практично воно мало досліджене. Необхідно зауважити, що заохочення – один з найбільш діючих засобів формування позитивної відповідальності у фінансових правовідносинах. Заохочувальна санкція виступає мірою позитивної відповідальності, противагою пені, штрафу й іншим негативним санкціям.

Таким чином, позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності – це нормативний, формально визначений, гарантований і забезпечений державою фінансово-правовий обов'язок суб'єктів фінансово-правових відносин з дотримання приписів норм фінансового законодавства, що реалізується у фінансово правомірній поведінці, наслідком якої є схвалення або заохочення.

Перейдемо до дослідження негативного аспекту реалізації фінансової відповідальності. Якщо суб'єкт не дотримується приписів фінансових норм, порушує їх, то виникає негативна відповідальність. З моменту здійснення фінансового правопорушення фінансова відповідальність виникає у вигляді обов'язку правопорушника зазнати осуду і понести несприятливі наслідки немайнового й майнового характеру, передбачені санкцією фінансової норми. Однак один лише обов'язок не може характеризувати фінансову відповідальність у цілому. Визначаючи один з видів фінансової відпові-

дальності, В.А. Свірідов вказує: «Податкова відповідальність являє собою заснований на податковому правопорушенні примус платників податків, платників зборів, податкових агентів та інших осіб до виконання обов'язків шляхом застосування вповноваженими податковими органами відповідних санкцій» [13, с. 157]. Юридична відповідальність у сфері валютного законодавства – це застосування до правопорушника передбачених санкціями норм валютного законодавства засобів державного примусу, що виражаються у формі обмежень організаційного або майнового характеру [14, с. 164]. Н.В. Саггарова пише: «Фінансово-правову відповідальність можна визначити як застосування до порушника фінансово-правових норм засобів державного примусу уповноваженими державними органами, що покладають на правопорушника додаткові обтяження майнового характеру» [15, с. 20]. Всі ці визначення засновані на загальнотеоретичній концепції: юридична відповідальність – державний примус.

Ототожненню в науці фінансового права всіх примусових заходів з фінансовою відповідальністю сприяє суперечливість самого фінансового законодавства. Наприклад, у ст. 118 «Заходи, що застосовуються до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за вчинені ними бюджетні правопорушення», яка входить до гл. 18 Бюджетного кодексу «Відповідальність за бюджетні правопорушення», встановлюються такі заходи: 1) застосування адміністративних стягнень до осіб, винних у бюджетних правопорушеннях відповідно до закону; 2) зупинення операцій з бюджетними коштами [8]. Необхідно зауважити, що зупинення операцій з бюджетними коштами належить до заходів щодо припинення діяльності, яка порушує законодавство і не є заходом фінансової відповідальності.

Позитивний аспект фінансової відповідальності проявляється як правовий обов'язок суб'єкта діяти у суворій відповідності до вимог фінансового законодавства. Забезпечення позитивного аспекту реалізації фінансової відповідальності можливе за допомогою заохочувальних фінансових санкцій. Заохочення – один з найбільш діючих засобів формування позитивної відповідальності у фінансових правовідносинах. Заохочувальна санкція виступає мірою позитивної відповідальності, противагою пені, штрафу й іншим негативним санкціям. Важливо, щоб реальними цілями заходів щодо контролю за виконанням фінансового законодавства були не тільки виявлення правопорушень, але й констатація правомірної поведінки та її схвалення.

Література:

1. Кудрявцев В.Н. Закон, поступок, ответственность. – М., 1986.; Хачатуров Р.Л., Ягутян Р.Г. Юридическая ответственность. – Тольятти, 1994.
2. Косолапов Р., Марков В. Свобода и ответственность. – М., 1969.; Ильин И.А. Путь к очевидности. – М., 1993.; Диденко Н.Г., Селиванов В.Н. Право и свобода // Правоведение. – 2001. – № 3. – С. 24-26.; Рикер П. Герменевтика, этика, политика. Московские лекции и интервью. – М., 1995.
3. Копейчиков В.В. Загальна теорія держави і права. – К., 2000.

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

4. Гогин А.А. Теоретико-правовые вопросы аналоговой ответственности. – Тольятти, 2003.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV // ВВР України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.
6. Про регулювання грошово-кредитних відносин: Постанова Правління Національного банку України від 13.01.2005 р. № 7 // Вісник податкової служби України. – 2005. – № 27. – С. 12.
7. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 р., № 637 // Вісник податкової служби України. – 2004. – № 25. – С. 56.
8. Бюджетний кодекс України // ВВР України. – 2001. – № 37-38. – Ст. 189.
9. Матузов Н.И. Право как мера свободы и ответственности личности // Атриум: Сер. «Юриспруденция». – Вып. 1. – 1999. – С. 20.
10. Про національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV // ВВР України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
11. Про банки і банківську діяльність Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III // ВВР України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
12. Хачатуров Р.Л., Ягутян Р.Г. Юридическая ответственность. – М., 1994.
13. Свиридов В.А. Становление налоговой ответственности // Проблемы теории и практики правового регулирования: Сб. тр. Самарск. гуманит. академии. – Вып. 7. – 2000. – С. 175.
14. Дорощев Б.Ю., Земцов Н.Н. Валютное право. – М., 2000.
15. Саттарова Н.В. Ответственность банков за нарушение обязанностей, предусмотренных законодательством о налогах и сборах // Правоведение. – 2003. – № 27. – С. 20.

Ростовська І. В.

(наук.кер. к.ю.н. Бова Є.Ю.)

студентка II курсу юридичного факультету

Полтавського інституту економіки і права

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку Української держави та громадянського суспільства потребує принципово нової якості публічної влади: удосконалення моделі державного управління, наповнення місцевого самоврядування реальним змістом, ефективного правового регулювання організації діяльності територіальних громад та органів місцевого самоврядування [1].

Нестабільний розвиток економіки нашої держави привів до того, що на сьогодні відсутня цілісна концепція ефективного управління підпри-